

תלמוד הגבר

מסכת סוכה

א. משך הבחינה : שעה וחצי

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה :

בשאלון זה פרק אחד. (20x5) - 100 נקודות.

ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין

ד. הוראות מיוחדות : אין

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה .

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

ענו על חמש מן השאלות 1-6 (לכל שאלה — 20 נקודות)

1. החובה לשבת בסוכה בליל יום טוב הראשון ובשאר ימי החג

א. עיינו בדברי הר"ן שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

[א] ... לפיכך נראה דמה שחידש הכתוב בליל יום טוב הראשון של פסח מדכתב "בערב תאכלו מצות" (שמות יב, יח) היינו לחייבו בדין מצה ראויה, דאילו מדין יום טוב יוצא בכל שהוא פת, אפילו במצה עשירה. וביום טוב הראשון של סוכות גמרינן נמי דמחייב לאכול שיעור שהוא חייב לאכול בסוכה, דאילו מדין יום טוב סגי ליה לאכול כביצה עראי חוץ לסוכה. וגמרינן מחג המצות דמחייב לאכול שיעור המחוייב לאכול בסוכה, ולפיכך נראה שהוא חייב לאכול יותר מכביצה.

[ב] אלא שיש אומרים כך: כיוון דגמרינן מחג המצות, לגמרי גמרינן מיניה, מה התם בכזית אף הכא בכזית. ואע"ג דבשאר ימות החג כזית עראי הוא ורשאי לאוכלו חוץ לסוכה, אפילו הכי בלילה הראשון כיוון שהכתוב קבעו חובה לאכול, עשאו אכילת קבע...

(רבנו ניסים, הר"ן, סוכה דף יב ע"ב מדפי הר"ף)

(1) מהו שיעור האכילה המינימלי שחייבים לאכול בסוכה בליל יום טוב ראשון של סוכות? כתוב שתי דעות ונמק אותן.

(2) מהי "מצה עשירה", ומה כוונת הר"ן ש"מדין יום טוב" ניתן לצאת "בכל שהוא פת אפילו במצה עשירה". (10 נקודות)

ב. עיין בדברי הרב יוסף ענגיל ("אתון דאורייתא"), וענה על השאלות שאחריהם.

ראיתי בספר מנחת חינוך שכתב... דיש שני מיני מצוות עשה. אחד הם אותם המצוות שהתורה רוצה ומבקשת עצם הפעולה ומציאותה כהנחת תפילין ונטילת לולב וכדומה. השני הם אותם המצוות שאין התורה מבקשת עצם הפעולה כלל, וכגון סוכה. שאילו רצתה תורה עצם האכילה בסוכה היתה מטלת חובה לאכול בסוכה. וכיון דהאכילה היא רשות והמצווה היא רק שאם אוכל מרצונו מחויב לאכול בסוכה, אם כן על כרחך אין האכילה בסוכה נרצית ומבוקשת בעצמותה, שאם כן לא היה ראוי שתונח האכילה לרצון האדם ותהיה רשות. ועל כרחך כוונת המצווה הוא רק בשלילה, שכשיאכל האדם לא יאכל חוץ לסוכה. והאכילה חוץ לסוכה הוא הבלתי נרצה, אבל האכילה בסוכה בעצמותה איננה נרצית ומבוקשת כלל.

...גוף דברי המנחת חינוך הנ"ל שכתב דסוכה היא רק מצוה שלילית נלע"ד דאין הדבר כן. ורק דסוכה היא מצוה חיובית ועצמותית שהתורה מבקשת שנדור שבעה ימים בסוכה כמו שדרין כל השנה בבית. וכאומרם ז"ל "תשבו" כעין תדורו. והא "דאי בעי לא אכיל" ולא יתיב בסוכה, זה בעבור לפי שענין דירה כך עניינה שהאדם הוא בחוץ ובשוק כמה זמנים, ורק כשרוצה לאכול ולשתות או לישן אז אינו אוכל ושותה וישן בחוץ רק בביתו וזהו ענין הדירה בביתו. וכך רצתה התורה שנדור שבעת ימים בסוכה, ושפיר הוא מבוקש עצמי וחיובי שהתורה מבקשת ענין הדירה בסוכה. (הרב יוסף ענגיל, אתון דאורייתא, כלל יא)

(1) לפי ההסבר של הרב יוסף ענגיל בדברי המנחת חינוך, מהם שני הסוגים של מצוות עשה, ולאיזה מהסוגים שייכת מצות סוכה ומדוע?

(2) לפי הרב יוסף ענגיל עצמו, מצוות סוכה כל שבעת הימים היא "מצווה חיובית" הסבירו מדוע. (10 נקודות)

2. אתרוג של ערלה ואתרוג של תרומה טהורה

- א. בגמרא נזכרו שתי דעות שנימקו מדוע אתרוג של ערלה פסול – לפי שאין בה היתר אכילה ולפי שאין בה דין ממון.
- (1) הסבירו את הקושיה מאתרוג של תרומה טמאה על הדעה "לפי שאין בה דין ממון".
- (2) לפי תירוץ הגמרא "כולי עלמא לא פליגי דהיתר אכילה בעינן". הסבירו מדוע (על פי רש"י). (6 נקודות)
- ב. הגמרא מעמידה נפקא מינה בין שתי הדעות [המוזכרות בסעיף א] באתרוג של מעשר שני בירושלים אליבא דרבי מאיר. הסבירו מה יהיה הדין באתרוג כזה לפי כל אחת מהדעות ומדוע. בתשובתכם הסבירו מדוע מדובר דוקא "אליבא דרבי מאיר". (6 נקודות)
- ג. (1) הסבירו את שני הטעמים בגמרא לכך שאין ליטול אתרוג של תרומה טהורה.
- (2) בארו את הנפקא מינה בין שני הטעמים שהסברתם בס"ק (1) (8 נקודות)

3. דמי פירות שביעית

- א. הגמרא אומרת שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ. הסבירו את טעם הדין, על פי רש"י.
- בתשובתכם כתבו על איזה איסור עובר המוסר דמי פירות שביעית לעם הארץ, ועל איזה איסור עלול לעבור עם הארץ. (8 נקודות)
- ב. (1) איזו כמות של פירות [או כסף] מותר לתת לעם הארץ בשביעית, ומדוע.
- (2) הסבירו בלשונכם מה יעשה מי שנתן לעם הארץ יותר מכמות זו.
- (3) הגמרא מגבילה את ההיתר שבס"ק (1) רק למצב מסוים. מהו המצב ומדוע הגמרא מגבילה את ההיתר רק למצב זה? (9 נקודות)
- ג. על פי מה קובעים מאיזה שלב יש קדושת שביעית לאתרוג? כתבו שתי דעות (3 נקודות)

4. חילול פירות שביעית

- א. "אמר ר' אלעזר אין שביעית מתחללת אלא דרך מקח ורבי יוחנן אמר בין דרך מקח בין דרך חילול"
- (1) הסבירו בלשונכם כיצד באופן מעשי פירות שביעית מתחללים ב"דרך מקח" וכיצד ב"דרך חילול".
- (2) על פי האוקימתא במסקנת הסוגיה, כתבו את המחלוקת בין רבי אלעזר לרבי יוחנן. (8 נקודות)
- ב. "א"ר יוסי בר חנינא בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית".
- (1) הסבירו את הביטוי: "אבקה של שביעית".
- (2) על פי רבי יוסי בר חנינא מה התוצאה של מי שעובר על "אבקה של שביעית"? היעזרו ברש"י (6 נקודות)
- ג. בגמרא הובאה ברייתא "תניא כוותיה דרבי אלעזר".
- על פי הברייתא כאשר אדם החליף פירות שביעית בבשר ואחר כך החליף את הבשר בדגים.
- מה המעמד ההלכתי של פירות השביעית, של הבשר ושל הדגים? נמקו תשובתכם. (6 נקודות)

5. החליל דוחה את השבת ; קהילת אלכסנדריה

- א. "תנו רבנן החליל דוחה את השבת דברי רבי יוסי בר יהודה וחכמים אומרים אף יום טוב אינו דוחה".
 (1) על איזה אירוע שבו מנגנים בחליל מדובר בברייתא זו? הסבירו שתי דעות של אמוראים.
 (2) על פי כל אחת מן הדעות שהסברתם, כתבו מהו הדין של החליל שעליו לא מדובר בברייתא, ומדוע זה דינו. (8 נקודות)
- ב. "זהו חליל של בית השואבה שאינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב".
 ברייתא זו קשה לאחת משתי דעות האמוראים.
 כתבו לאיזו דעה היא קשה, והסבירו את הקושי. (4 נקודות)
- ג. (1) מה הייתה התועלת בסדר הישיבה בבית הכנסת הגדול באלכסנדריה?
 (2) מדוע נגזרה גזרת כליה על קהילה זו, וממה שאב אלכסנדר מוקדון עידוד להחריב אותה? (8 נקודות)

6. יצר הרע וההתמודדות עימו

- א. "אבי שמעיה לההוא גברא דקאמר לההיא אתתא... אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה נפשיה".
 (1) הסבירו בלשונכם את דברי אביי המודגשים בקו.
 (2) הגמרא מספרת ש"ההוא סבא" ניחם את אביי.
 מהי הנחמה שבדברי "ההוא סבא"? (6 נקודות)
- ב. "תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש" ...
 עיינו בדברי הרב יוסף חיים שלפניך, וענו על השאלה שאחריהם.
 יש להקשות: הוה ליה למימר 'ברח והכנס לבית המדרש', ולשון 'משכהו' משמע שיוליכהו לבית המדרש, ומה יעשה בו שם...?
 אם פגע בך מנוול זה להחטיאך בחמדה וקנאה ותאוה גשמית, אל תדחהו ותשליכהו לגמרי, אלא משוך אותו לבית המדרש להשתמש בו בדבר טוב. ששם יהיה לך קנאה מלומדי תורה, וחמדה ותאוה להסביר סברה ולעשות חידושי תורה, ויהיה לו מכוחו חדותא דשמעתתא. כי כאשר דבר סתום ומוקשה שלא יכלו לפתרו ולפרשו כל חכמי המדרש ואתה זכית לפרשו ולפתרו, כמה שמחה יגיע לך מזה. הוא הדבר אשר אמר אדונינו דוד מלך ישראל: "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (תהילים קיט, קסב).
 (הרב יוסף חיים, בן יהודע, סוכה נב ע"ב וקידושין ל ע"ב)
 על פי הרב יוסף חיים, הסבר כיצד אפשר להשתמש בקנאה, חמדה ותאוה בבית המדרש, וממה נובעת השמחה בבית המדרש? (6 נקודות)

ג.

עיינו בדברי הרב יעקב עטלינגר ("ערוך לנר") שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

"אם אבן הוא נמוח, אם ברזל הוא מתפוצץ". יש לדקדק למה נקט ב' דוגמאות הללו דווקא?
... ויש לומר דיש ב' מיני יצר הרע — של קור ושל חום. [א] יצר הרע של קור — הוא מה שמקרר
האדם שלא יתאמץ וירדוף אחר המצוות... [ב] ויצר הרע של חום — הוא מה שמחמם האדם
לרדוף אחר עבירות ולעשות אותם, וכמו שכמה פעמים דימו הנביאים יצר הרע של עבירה לאש
להבה.

... והנה אבן וברזל אף ששניהם גשמיים קשים הם, מכל מקום טבעם חלוק זה מזה עד שהם
מתנגדים זה לזה. שהאבן כשיבוא אל האש לא יימס, אדרבה יתחזק שם, אבל נמס במים. וברזל
הוא ההפך, שיתחמם ויתחזק במים, אבל ימוס באש. וכן אש ומים מתנגדים זה מזה שזה טבעו
קר בתכלית הקרירות וזה טבעו חם בתכלית החמימות. ולזה קאמר "אם פגע בך מנוול זה" דהיינו
היצר הרע בשני כוחותיו — הקר והחם, לא תצטרך לבקש לכל אחד תרופה לבדו, שתרופה אחד
יש לשניהם: שתמשכו לבית המדרש ותעסוק בתורה. שהתורה היא אש ומים. נגד היצר הרע של
אש היא מים שמכבהו, ונגד היצר הרע של קור היא אש שמחממו. וזה "אם אבן הוא", דהיינו
אם היצר הרע של חום הוא שמתחזק באש, אזי התורה היא לו מים שממסו. "ואם ברזל הוא",
שהוא יצר הרע של קור שמתחזק במים, אזי התורה היא לו כאש שמפוצצו.

(הרב יעקב עטלינגר, ערוך לנר, סוכה נב ע"ב)

(1) הסבירו את שני הסוגים של היצר הרע על פי הרב יעקב עטלינגר, ואת הדימוי שלהם לאבן וברזל.

(2) על פי הרב יעקב עטלינגר, מה התועלת שבמשיכת היצר הרע לבית המדרש?

(8 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך